

УДК 336+338

Звіти центральних банків про фінансову стабільність: переваги та особливості формування їх структури

Лапішко Зоряна Ярославівна,
доцент кафедри фінансів
Львівського інституту банківської справи
Університету банківської справи Національного банку України (м. Київ),
кандидат економічних наук, доцент

Анотація. Проаналізовано закордонний досвід публікації звітів про фінансову стабільність і досліджено основні переваги їх публікації, сучасні тенденції змін у структурі, наповненні та представленні цих звітів.

Ключові слова: стабільність, звіт про фінансову стабільність, центральний банк, фінансова система.

Глобальна фінансова криза відновила зацікавлення науковців і практиків питаннями пошуку і вдосконалення інструментів забезпечення фінансової стабільності. На відміну від цінової стабільності, фінансову стабільність оцінити і спрогнозувати надзвичайно важко. Такий аналіз потребує використання широкого ряду фінансових показників та елементів фінансової системи, які взаємопов'язані і взаємозалежні.

Одним з елементів сучасної системи забезпечення фінансової стабільності є звіти про фінансову стабільність, які розробляють і публікують центральні банки в багатьох країнах світу з метою дослідження та висвітлення основних загроз і ризиків, які можуть вплинути на стан фінансової стабільності у країні.

В Україні, відповідно до передбачених Національним планом дій на 2013 рік щодо впровадження Програми економічних реформ на 2010–2014 роки «Заможне суспільство, конкурентоспроможна економіка, ефективна держава» [1], Національний банк України з вересня 2013 року лише розпочне публікацію регулярних звітів з оцінки фінансової стабільності, тож метою нашого дослідження є оцінити закордонний досвід публікації таких звітів і виявити сучасні тенденції їхніх змін і роль звітів у забезпеченні стійкості і надійності фінансової системи країн.

Аналіз останніх публікацій. Питання фінансової стабільності досліджуються переважно у вузькому колі дослідників, які працюють на центральні банки країн та органи регулювання фінансових установ. Зокрема, серед закордонних учених, які особливу увагу приділили саме аналізові ролі та завдань звітів про фінансову стабільність, присвячені праці: К. Боріо, А. Бовена, В. Вайта, С. Гудхарта, М. Дремана, А. Мехлера, М. Чигак, Г. Шиназі, Я. Хаана, Д. Вілкінсона, К. Стронга, Д. Крістенсона та ін. Окремі аспекти фінансової стабільності досліджувались в Україні і представлені у працях В. Міщенко, С. Міщенко, С. Науменкової, О. Петрика, О. Сидоренка, Т. Унковської та інших. Проте потребують глибшого дослідження суть, цілі та можливі наслідки впровадження практики фінансових звітів в Україні.

Між 1996 і 2005 роками публікація звітів про фінансову стабільність стала швидкозростаючою «індустрією», а кількість центральних банків, які випускали такі звіти, зросла в той період майже до 50-ти. З

2005 року ця цифра хоч і повільніше, проте зростає, і 2012-го близько 80 центральних банків світу публікують звіти про фінансову стабільність на постійній основі [2].

Популярність звітів підкріплюється ще й тими фактами, що 2010 року їх почала публікувати Індія, а 2011-го – США, які протягом багатьох років ігнорували цю тенденцію.

Об'єктом дослідження звітів про фінансову стабільність є ризики, на які наражається фінансова система країни в цілому. Звіт про фінансову стабільність зазвичай є окремим змістовним документом, який містить глибокий аналіз ризиків (потенційних зовнішніх і внутрішніх шоків) та вразливостей фінансової системи (слабких місць у системі, які збільшують вплив шоків); каналів, через які ризики впливають на фінансову систему; тенденцій і можливих сценаріїв розвитку; набір рекомендацій щодо запобігання негативному впливу ризиків на фінансову систему і рекомендації з питань підвищення стійкості фінансової системи до впливу зовнішніх шоків [3].

Для центрального банку розробка та публікація такого звіту є корисною і потрібною з двох сторін. З одного боку, з допомогою звітів, він безпосередньо зменшує ризики, що загрожують фінансовій стабільності, а з іншого – центробанк підвищує рівень прозорості своєї роботи і вступає у прямиий контакт зі суспільством. До переваг, які має публікація звітів про фінансову стабільність, можна віднести:

- **удосконалення розуміння економічного середовища:** центральний банк через оприлюднення своїх досліджень може розширити та уточнити аналіз і бачення економічних процесів, з якими мають справу самі учасники ринку. Тобто банк, оприлюднюючи звіт з аналізом основних фінансових показників, виступатиме експертом, думка якого може спростовувати або підтверджувати судження окремих учасників ринку;
- **попередження фінансових установ та учасників фінансових ринків щодо наслідків їхніх спільних дій:** у конкурентному середовищі центральний банк має суттєву перевагу в можливостях передбачити ймовірні загрози, які можуть нести спільні дії учасників ринку,

котрі в момент прийняття рішень аналізують лише свої вигоди від прийнятих рішень і не завжди зважають на стан фінансового ринку, і ті наслідки, які їх дії матимуть на ринок у цілому;

- **можливість стимулювати дії з боку законодавчих органів влади та органів виконавчої гілки** задля прийняття рішень, які упереджуватимуть чи пом'якшуватимуть системні ризики;
- **формування громадської підтримки заходів у сфері забезпечення фінансової стабільності:** ефективність та якість упровадження політики центробанку щодо забезпечення фінансової стабільності безпосередньо залежить від сприйняття і розуміння з боку суспільства цілей центробанку. Систематичне інформування населення про стан і перспективи розвитку фінансового ринку та можливих ризиків дозволить поліпшити комунікації із суспільством, відновити довіру до органів регулювання ринку і корегувати його поведінку в разі виникнення криз;
- **поліпшення репутації країни на міжнародних фінансових ринках:** підготовка і оприлюднення звітів про фінансову стабільність є індикатором того, що країна, зокрема органи макропруденційного нагляду, не бояться розкривати стан справ на власних фінансових ринках і не лише бачать ризики, які загрожують їхній стабільності, а й мають розроблені механізми управління цими ризиками.

Водночас, незважаючи на низку переваг і позитивних наслідків, які несуть у собі звіти про фінансову стабільність, не слід применшувати і їхні недоліки. У періоди фінансової нестійкості публікація звітів може спровокувати в суспільстві паніку. Наприклад, привертання надмірної уваги до зростання кредитного ризику може спровокувати скорочення кредитування, а це, у свою чергу, може пришвидшити кризу платоспроможності навіть серед надійних позичальників. Це можна порівняти з викриком «вогонь» у переповненому людьми залі [4]. Тож важливо, щоб такі звіти містили не лише аналіз потенційних ризиків, а й реальну, зрозумілу, чітку стратегію і рекомендації центробанку щодо їх зменшення.

На сучасному етапі поширення у світі практики розробки та публікації звітів про фінансову стабільність виокремились певні тенденції щодо якісних змін в їхній структурі, наповненні та цільовій аудиторії. Зокрема, можемо виділити такі риси.

1. **Досвід – запорука якості.** Аналіз закордонних досліджень [2; 5] у питаннях якості, інформативності, прозорості звітів про фінансову стабільність свідчить, що в тих країнах, де центробанки відносно рано почали публікацію звітів (із середини 1990-х років) і мають суттєвий досвід у цій справі, якість і прозорість інформації у звітах – на дуже високому рівні. Зокрема, як свідчить досвід шведського Ріксбанку, котрий публікує звіти з 1997 року, його звіти про фінансову стабільність визнані одними з найбільш прозорих і далекоглядних [2], оскільки містять не лише глибокий і підкріплений цифрами аналіз попередніх подій, а й чітке бачення

майбутніх змін у фінансовій системі країни, ідентифікацію ризиків, та найголовніше – рекомендації центробанку щодо подолання виявлених загроз.

2. Розширення структури і наповнення звітів.

Іншою загальною тенденцією сьогодення є зміни у структурі звітів. Більшість звітів започатковувались як вузькосконцентровані на банківському секторі, однак з часом вони еволюціонували в більш глибокі звіти, які включають аналіз функціонування небанківських фінансових установ, фінансову стійкість контрагентів (домогосподарств, нефінансових установ), платіжні системи, нормативно-правову базу тощо. Зокрема, на початку публікації звітів стрес-тести практично не використовувались, тоді як сьогодні практично в половині звітів, що публікуються, є окремі розділи, присвячені стрес-тестуванню [2]. Оновлення структури звітів усе частіше супроводжується появою на веб-сторінках центральних банків окремих Excel файлів і додатків, де представлені статистичні дані, на основі яких складаються графіки та рисунки і формуються висновки у звітах про фінансову стабільність. Одним з яскравих прикладів є Банк Англії, котрий 2011 року почав, окрім звіту, висвітлювати на сайті цифрові додатки у формі презентації в Power Point і проводити веб-трансляцію прес-конференції щодо представлення нового звіту про фінансову стабільність [2, с. 10].

3. **Використання у звітах нових комплексних показників.** Використання комплексних (агрегованих) показників є досить недавньою тенденцією. Серед центральних банків, котрі почали розробляти і використовувати комплексні показники для аналізу банківської стабільності чи дисбалансів, є: Національний банк Чехії, Швейцарський національний банк, Грошова рада Гонконгу, Центральний банк Туреччини тощо. Так, стрес-індекс для банківського сектору розраховується Швейцарським національним банком на основі ринкових даних, балансових показників і непублічних даних від наглядового органу. Цей показник, що розраховується на постійній основі, вимірює стрес щодо відхилення від історичних тенденцій.

Національний банк Чехії обчислює індекс банківської стабільності через використання середньозваженої субпоказників стійкості банківського сектору, включаючи такі показники, як достатність капіталу, прибутковість, ліквідність балансу, якість активів, кредитних і валютних ризиків. Крім того, центробанк обчислює зведені індекси фінансових умов (FCI), щоб оцінити ліквідність і кредитоспроможність нефінансових компаній.

Центральний банк Туреччини обчислює індекс фінансової потужності (FSI) як середньозважене окремих показників фінансової стійкості банків. Індекс об'єднує шість показників фінансової стійкості, а саме достатність капіталу, прибутковість, ліквідність, якість активів, ризик процентної ставки і валютний ризик [6].

Тим не менш, хоча деякі центральні банки експериментують з обчисленням одного чи іншого комплексного показника фінансової стабільності, такі методи оцінки не можуть бути використані без знання і використання інших кількісних або якісних інструментів.

Крім того, комплексні показники використовується досить недовгий час і відображають вони фінансовий стан системи лише постфактум, тож поки що не ясно, наскільки добре вони будуть сигналізувати про ймовірності настанням фінансового стресу.

4. Закріплення вимог щодо особливостей розробки і публікації звітів на законодавчому рівні. Важливою тенденцією сьогодення стало також закріплення вимог щодо наповнення та публікації звітів на законодавчому рівні. Наприклад, у Сполучених Штатах Америки, де звіти почали публікувати лише недавно, закон Додда – Франка не лише вимагає від Ради фінансової стабільності розробляти звіт, а й вказує, якою має бути його наповнення, і зобов'язує розробників звіту переставляти його перед Конгресом.

Також у Корейі недавні зміни до закону про центральний банк містять положення відповідно до якого розробка звіту стає обов'язком центрального банку, тому з 2012-го, двічі на рік, цей звіт має подаватися на розгляд Національної Асамблеї [2, с. 10].

Водночас, незважаючи на всі переваги і сучасні зміни у структурі та наповненні звітів про фінансову стабільність, глобальна фінансова криза поставила під сумнів якість аналізу фінансової стабільності, що проводився останнім часом, тому постало питання про достатність та адекватність аналізу фінансової стабільності, який здійснювався центральними банками в період, що передував кризі. Основним недоліком багатьох звітів, як зазначають деякі дослідники [2; 5] є недостатня далекоглядність, тобто неспроможність аналізувати ризики та зміни й оцінити рівень системного ризику.

Питання практичної корисності звітів про фінансову стабільність та їх можливостей передбачити фінансову кризу стали темою досліджень багатьох науковців і практиків.

Зокрема, дослідники Федерального резервного банку Канзас-Сіті здійснили аналіз результативності та ефективності звітів про фінансову стабільність чотирьох європейських країн, які тією чи іншою мірою постраждали від фінансової кризи: Великобританії, Швеції, Іспанії та Нідерландів. Результати проведених досліджень свідчать [5], що в усіх чотирьох країнах звіти про фінансову стабільність успішно виявили ризики, які призвели до фінансової кризи, хоча вони недооцінили їхній ефект. У доповідях зазначалося, що премії за ризик для багатьох активів була нижчими від історичної норми, і банки шукали більш високої прибутковості і шляхів підвищення співвідношення власних і позикових коштів. Звіти застерігали, що різка зміна ринкових настроїв може привести до збоїв і проблеми ліквідності. Водночас, на думку експертів ФРБ Канзас-Сіті [5], жоден зі звітів не спромігся повною мірою оцінити всю глибину і критичність подій, які призвели до світової фінансової кризи.

Дослідження експертів Міжнародного валютного фонду [2], проведене 2012 року, стосувалося питання пошуку емпіричного зв'язку між звітами про фінансову стабільність і фінансовою стабільністю. Проведений аналіз базувався на дослідженні взаємозалежних змінних: бінарного показника системної банківської кризи (методику розрахунку якого запропонували

2010 року дослідники Люк Лаевен і Фабіан Валенція); рейтингу фінансової стійкості банків, що розраховується агенцією Moody's; показника волатильності національного фондового ринку; суверенного рейтингу фінансового ризику [розраховується для 140 країн світу і публікується щомісяця в Міжнародному путівнику, що описує економічні та політичні ризики країн (ICRG)], показник кредитного ризику, що розраховується агенцією Moody's (Expected Default Frequency), та якості звітів про фінансову стабільність, яка оцінювалась через складений авторами рейтинг якості звітів, на основі таких їхніх п'яти елементів: мета, завдання, загальна оцінка, інструменти і структура.

Результати економетричного аналізу [2, с. 27–42] засвідчили, що існує мало доказів прямого зв'язку між публікацією звітів і фінансовою стабільністю. Публікація звітів про фінансову стабільність сама по собі не спроможна знизити фінансові ризики. Проте дослідники знайшли підтвердження того, що вища якість звітів таки пов'язана з фінансовою стабільністю. Як показали розрахунки, рівень якості звіту про фінансову стабільність суттєво може вплинути на такі показники, як бінарний показник системної банківської кризи, рейтинг фінансової стійкості банків і волатильність національних фондових ринків. Виявлений емпіричний зв'язок свідчить: що вищою буде якість звіту в питанні чіткості, наповненості та структурованості, то більше шансів у країні зберегти стабільне фінансове середовище.

Висновки. Публікація звітів про фінансову стабільність набуває все більшої популярності серед центральних банків. Їх оприлюднення має низку суттєвих переваг, серед яких: удосконалення розуміння в суспільстві економічного середовища, попередження фінансових установ та учасників фінансових ринків щодо можливих негативних наслідків їхніх спільних дій, можливість стимулювати дії з боку законодавчих органів влади, формування громадської підтримки заходів у сфері забезпечення фінансової стабільності, поліпшення репутації країни на міжнародних фінансових ринках.

Поведений нами аналіз засвідчив, що за кордоном відбувається постійне вдосконалення структури і якості звітів про фінансову стабільність. Сучасні тенденції їхніх змін пов'язані в основному з поліпшенням наповнення звітів, і як, підтверджують закордонні дослідження, якість звіту є, беззаперечно, вагомим фактором, що може допомогти діагностувати, оцінити та попередити фінансові кризи майбутнього.

Таким чином, для Національного банку України, котрий лише розпочинає практику публікації таких звітів, слід особливо увагу приділити саме їхньому якісному наповненню і представленню. Зокрема, якісний звіт про фінансову стабільність – це, на нашу думку, не лише широка кількість проаналізованих показників і застосованих інструментів аналізу, а й прозорість джерел отримання даних, що лежать в основі їхніх розрахунків, зрозумілість і структурованість поданої інформації і що найважливіше – звіт повинен відображати позицію центробанку щодо майбутніх змін у фінансовій системі країни і його стратегію подолання ідентифікованих ризиків.

Список використаної літератури

1. Про Національний план дій на 2013 рік щодо впровадження Програми економічних реформ на 2010–2014 роки «Заможне суспільство, конкурентоспроможна економіка, ефективна держава» [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.zakon.rada.gov.ua/go/128/2013>.
2. Financial Stability Reports: What Are They Good For? [Electronic resource] / Martin Čihák, Sònia Muñoz, Shakira Teh Sharifuddin, Kalin Tintchev // IMF Working Paper. Monetary and Capital Markets Department – 2012. – January 1. – С. 52. – Available from : <http://www.imf.org/external/pubs/ft/wp/2012/wp1201.pdf>.
3. Сидоренко О. Ю. Роль звіту про фінансову стабільність у діяльності центрального банку // Вісник ДВНЗ «Українська академія банківської справи НБУ». – Суми, 2010. – С. 244–256.
4. The Financial Stability Report of the Central Bank of Iceland: a review [Electronic resource] / A. Bowen. – 2005. – Available from : <http://www.sedlabanki.is/lisalib/getfile.aspx?itemid=5104>.
5. Financial Stability Reports: How Useful During a Financial Crisis? [Electronic resource] / Jim Wilkinson, Kenneth Spong, and Jon Christensson // Economic review of the Federal Reserve bank of Kansas City. – 2010. – № 1. – С. 41–70. – Available from : http://kansascityfed.org/publicat/Econrev/PDF/10q1W_S_C.pdf.
6. Measures of financial stability – a review [Electronic resource] / Blaise Gadanecz, Kaushik Jayaram // IFC Bulletin. – 2010. – № 31. – С. 365–380. – Available from : <http://www.bis.org/ifc/publ/ifcb31ab.pdf>.

Summary. The article analyzes the international experience of publishing reports on financial stability and studies the main advantages of their publication, current trends in their structure, content and presentation of these reports.

Keywords: Stability, Financial Stability Report, the Central bank, financial system.